

SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2024. gada 20. novembrī

lietā Nr. 2023-43-03

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Jānis Neimanis, Anita Rodiņa, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa un Mārtiņš Mits,

pēc tiesībsarga pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 8. punktu un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2024. gada 22. oktobra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Rīgas domes 2023. gada 26. aprīļa saistošo noteikumu Nr. RD-23-199-sn “Kārtība, kādā reģistrējami un izskatāmi iesniegumi par bērnu uzņemšanu 1. klasē Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādēs” 19. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64., 91. un 110. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Rīgas domes 2023. gada 26. aprīļa saistošo noteikumu Nr. RD-23-199-sn “Kārtība, kādā reģistrējami un izskatāmi iesniegumi par bērnu uzņemšanu 1. klasē Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādēs” (turpmāk – saistošie noteikumi Nr. 199) 19. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) nosaka:

“Iestāde 1. klases pretendentu sarakstā brīvu vietu gadījumā var iekļaut bērnus, kuriem līdz attiecīgā gada 1. septembrim ir apritējuši seši gadi, ievērojot saistošajos noteikumos noteikto prioritāro secību.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – tiesībsargs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 64., 91. un 110. pantam.

2.1. Pieteikuma iesniedzēja ieskatā visiem bērniem ir vienlīdzīgas tiesības iegūt pamatizglītību neatkarīgi no tā, vai gadā, kurā bērns uzsāk pamatizglītības ieguvu, viņam aprit seši vai septiņi gadi. Taču apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret bērniem atkarībā no viņu vecuma, jo priekšroka tiek dota bērniem, kuriem attiecīgajā kalendāra gadā aprit septiņi gadi. Šāda atšķirīga attieksme ir pretrunā ar Satversmes 91. pantā garantēto vienlīdzības principu, kā arī pārkāpj Satversmes 110. pantā ietvertās vecāku tiesības lemt par savu bērnu izglītošanu. Tāpat Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldība, pieņemot apstrīdēto normu, ir pārkāpusi pilnvarojuma robežas.

Valstij ir pienākums nodrošināt, lai visi bērni Latvijā iegūtu pamatizglītību. Bērnu fiziskā un psiholoģiskā sagatavotība, viņiem uzsākot mācības izglītības iestādē, var būt diezgan atšķirīga. Viena vecuma bērnu organisma funkcionālās spējas var būt atšķirīgas. Tāpēc katra bērna attīstība būtu jāvērtē individuāli. Lai konstatētu, ka bērns ir gatavs apgūt 1. klasei noteikto mācību saturu, būtu nepieciešams nevis ņemt vērā tikai bērna vecumu, bet arī vērtēt viņa sociālās iemaņas un personības attīstību, izpratni par apkārtējo vidi un sabiedriskās dzīves norisēm, valodas attīstību un lasītprasmes iemaņas, matemātiskos priekšstatus un citas prasmes.

Varētu pieņemt, ka likumdevējs ir atzinis bērna individuālās attīstības vajadzības un tādēļ paredzējis atšķirīgu vecumu, no kura uzsākama pamatizglītības ieguve. Tādā veidā ir nodrošinātas bērna labākās intereses, proti, interese iegūt izglītību atbilstoši savām spējām. Turklāt tiek respektēta vecāku autoritāte šīs spējas izvērtēt.

Vispārējās izglītības likuma 32. panta otrās un trešās daļas mērķis ir nodrošināt bērniem iespēju iegūt izglītību atbilstoši savām spējām. Bērni, kuri pamatizglītības ieguvu sāk tajā kalendāra gadā, kurā viņiem aprit septiņi gadi, ir salīdzināmi un atrodas vienādos apstākļos ar bērniem, kuru vecāki atzinuši viņu veselības stāvokli un psiholoģisko sagatavotību par pietiekamu pamatizglītības ieguves uzsākšanai vienu gadu agrāk.

Apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret bērniem, kuri pamatizglītības ieguvu sāk tajā kalendāra gadā, kurā viņiem aprit septiņi gadi, un bērniem, kuru veselības stāvoklis un psiholoģiskā sagatavotība ļauj viņiem pamatizglītības ieguvu uzsākt vienu gadu agrāk. Proti, bērni, kuriem attiecīgajā kalendāra gadā aprit septiņi gadi, Rīgas domes izglītības iestādēs tiek uzņemti prioritārā kārtībā salīdzinājumā ar tiem bērniem, kuri saskaņā ar vecāku vēlmēm pamatizglītības ieguvu uzsāk gadu agrāk. Ja vecāku izraudzītajā izglītības iestādē ir izveidojusies tāda 1. klases pretendentu rinda, kas pārsniedz šīs izglītības iestādes kapacitāti, sešus gadus vecajiem bērniem nav iespējas tikt uzņemtiem šajā izglītības iestādē.

Kārtība, kādā vispārējās izglītības iestādēs uzņem sešus gadus vecus bērnus, ir pamatota ar izglītības iestāžu piepildījumu un brīvo vietu trūkumu, kura dēļ iespēja uzsākt pamatizglītības ieguvu var tikt liegta septiņus gadus veciem bērniem. Apstrīdētās normas mērķis ir nodrošināt septiņu gadu vecumu sasniegušo bērnu tiesības uzsākt pamatizglītības ieguvu, un šis mērķis sakrīt ar leģitīmo mērķi nodrošināt sabiedrības labklājību.

Pašvaldībai ir pienākums visiem bērniem nodrošināt vietu izglītības iestādē. Sākot 2021./2022. mācību gadu, 55 pašvaldības izglītības iestādēs bija 511 brīvas vietas, bet 2022./2023. mācību gadā – 58 izglītības iestādēs 531 brīva vieta. Tātad vairākās Rīgas izglītības iestādēs ir brīvas vietas. Tādējādi apstrīdētā norma nodrošina nevis to, lai bērni, kuriem aprit septiņi gadi, tiktu uzņemti izglītības iestādē un tādējādi viņiem tiktu dota iespēja iegūt pamatizglītību, bet gan to, lai sešus gadus veci bērni neradītu konkurenci septiņus gadus veciem bērniem attiecībā uz pamatizglītības ieguves uzsākšanu jebkurā izglītības iestādē.

Pašvaldība ir radījusi tādu situāciju, ka vecākiem, kuru bērni sāks pamatizglītības ieguvu gadu agrāk, tiek liegtas tiesību aktos paredzētās tiesības pēc saviem ieskatiem izvēlēties dzīvesvietai tuvāko izglītības iestādi, kurā bērns sāks mācības 1. klasē. Šie sešus gadus vecie bērni ir spiesti uzsākt pamatizglītības ieguvu tajā Rīgas valstspilsētas pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajā izglītības iestādē, kurā palikušas brīvas vietas.

Sešus gadus veci bērni pat tad, ja apstrīdētā norma nebūtu, tik un tā nevarētu konkurēt ar septiņus gadus veciem bērniem attiecībā uz uzņemšanu jebkurā izglītības iestādē. Saskaņā ar saistošo noteikumu Nr.199 7. punktu bērna likumiskais pārstāvis var pieteikt bērnu uzņemšanai 1. klasē, kad bērns ir sasniedzis obligātās izglītības vecumu (pieci gadi). Savukārt šo noteikumu 18. punkts paredz, ka bērni izglītības iestādē tiek uzņemti, ievērojot deklarētās dzīvesvietas reģistrācijas vai arī iesniegumu iesniegšanas secību. Tas nozīmē, ka izglītības iestādē prioritāri tiks uzņemti to vecāku bērni, kuri agrāk ir reģistrējuši deklarēto dzīvesvietu vai iesnieguši iesniegumu par bērna uzņemšanu izglītības iestādē. Septiņus gadus veci bērni ir dzimuši agrāk nekā sešus gadus veci bērni, tātad arī viņu deklarētā dzīvesvieta var tikt reģistrēta agrāk. Tāpat septiņus gadus vecu bērnu vecāki var arī iesniegumu uzņemšanai izglītības iestādē iesniegt agrāk nekā sešus gadus vecu bērnu vecāki gluži vienkārši tāpēc, ka septiņus gadus vecajiem bērniem pieci gadi ir apritējuši agrāk.

Apstrīdētā norma sešus gadus vecus bērnus nostāda nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā pat ar tiem bērniem, kuru dzīvesvieta nav deklarēta attiecīgajai izglītības iestādei piesaistītajā teritoriālajā vienībā vai vispār Rīgas valstspilsētas pašvaldības administratīvajā teritorijā. Tas nav samērīgi ar bērnu tiesībām uz vienlīdzīgām iespējām iegūt pamatizglītību dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē.

Ar apstrīdēto normu noteiktais ierobežojums nav piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo pašvaldībai jebkurā gadījumā vajag nodrošināt visu bērnu uzņemšanu pašvaldības izglītības iestādēs. Šāda norma nav nepieciešama, jo sešus gadus veci bērni nekonkurē ar septiņus gadus veciem bērnam kaut vai tāpēc vien, ka dzimšanas datums un līdz ar to arī reģistrācijas brīdis ir atšķirīgs. Nav saskatāms arī sabiedrības pozitīvais ieguvums no tā, ka sešu gadu vecumu sasniegušiem

bērniem tiek ierobežotas iespējas iegūt izglītību dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē. Ar šādu rīcību Rīgas valstspilsētas pašvaldība būtiski aizskar bērnu un vecāku tiesības.

2.2. Lai gan valstij ir tiesības izvēlēties veidu, kādā tiks aizsargātas Satversmes 110. pantā ietvertās vecāku tiesības, šis valsts pienākums nedrīkst būt deklaratīvs. Ja valsts ar likumu ir noteikusi vecākiem konkrētas tiesības, tad šīs tiesības aizsargā Satversme.

Bērnu tiesību konvencijā uzsvars uz vecāku tiesībām un pienākumiem bērnu tiesību nodrošināšanā ir likts tādēļ, lai nodrošinātu to, ka bērni var pilnībā īstenot visas savas cilvēktiesības, tostarp sociālās un politiskās tiesības. Bērniem tikai ar laiku un pakāpeniski attīstās spēja ne tikai īstenot savas tiesības, bet arī tās pieprasīt. Dalībvalstīm vajag veikt pasākumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu to, ka vecāki saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijā viņiem noteiktajām tiesībām un pienākumiem spēj uzņemties galveno atbildību par saviem bērniem. Konvencijas dalībvalstīm ir pienākums atbalstīt vecākus viņu pienākumu izpildē.

Vienas no būtiskākajām bērnu tiesībām ir tiesības uz izglītību. Nav noliedzams arī tas, ka vecāku loma bērnu izglītošanā ir būtiska. Tieši vecāki ir tie, kuri vislabāk var izvērtēt, vai bērns ir gatavs uzsākt pamatizglītības ieguvu. Normatīvie akti garantē vecāku tiesības pieņemt lēmumus, kas skar viņu bērnu izglītību. Taču apstrīdētā norma ierobežo vecāku tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūs pamatizglītību, un tiesības lemt par to, kādā vecumā bērnam būtu vislabāk sākt izglītības ieguvu.

2.3. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir pārkāpusi tai ar likumu piešķirto pilnvarojumu gādāt par bērnu izglītību. Pašvaldībai ar likumu ir noteikts pienākums nodrošināt bērnu tiesības uz izglītību. Saistošie noteikumi Nr. 199, kas ietver arī apstrīdēto normu, ir pieņemti šā pienākuma izpildīšanai. Tomēr pašvaldība, īstenojot autonomās funkcijas, bauda rīcības brīvību, ciktāl to neierobežo tiesību normas. Izglītības likuma 17. panta pirmā daļa uzliek pašvaldībai pozitīvu pienākumu organizēt tās administratīvajā teritorijā deklarēto bērnu izglītošanu, balstoties uz deklarētās dzīvesvietas reģistrācijas faktu un dzīvesvietas attālumu no izglītības iestādes.

Pašvaldībai nav pilnvarojuma noteikt kārtību bērnu uzņemšanai pašvaldību dibinātajās pamatizglītības iestādēs. Šāds pilnvarojums ar Vispārējās izglītības likuma 4. panta 18. punktu ir piešķirts Ministru kabinetam. Ministru kabinets pilnvarojumu izpildījis, 2022. gada 11. janvārī pieņemot noteikumus Nr. 11 “Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās un atskaitīti no tām, kā arī obligātās prasības izglītojamo pārcelšanai nākamajā klasē” (turpmāk – Noteikumi Nr. 11). Pašvaldības funkcija ir tikai noteikt kārtību, kādā tiek reģistrēti un sarindoti iesniegumi par bērna uzņemšanu 1. klasē. Pašvaldības pienākums ir pretendentu rindu organizēt tādējādi, lai nodrošinātu to bērnu prioritāru uzņemšanu konkrētajā izglītības iestādē, kuru dzīvesvieta atrodas vistuvāk šai iestādei. Pašvaldība var noteikt arī kādus papildu prioritātes kritērijus, kas nav pretrunā ar citiem likumiem un dzīvesvietas deklarēšanas principu.

Nedz Izglītības likums, nedz arī citi normatīvie akti nenosaka pašvaldības kompetenci lemt par to, no kāda vecuma uzsākama bērna izglītošana, un nedod pašvaldībai tiesības ierobežot bērna tiesības uz izglītību, pamatojoties uz viņa vecumu. Attiecībā uz pamatizglītību pašvaldība ir pilnvarota nodrošināt tās administratīvajā teritorijā deklarēto bērnu tiesības iegūt izglītību viņu dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē. Ja pašvaldības izdots normatīvais akts rada tādu tiesisko situāciju, kas ir pretrunā ar šo pilnvarojumu, tad uzskatāms, ka pašvaldība šo normatīvo aktu ir izdevusi, pārsniedzot savu kompetenci.

Tātad Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir darbojusies pretēji varas dalīšanas principam un pārkāpusi tai Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktā un Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā likumdevēja noteikto pilnvarojumu. Turklāt pašvaldība ir ietiekusies vecāku tiesībās izvērtēt sava bērna spējas uzsākt pamatizglītības iegūvi sešu gadu vecumā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Rīgas valstspilsētas pašvaldība – uzskata, ka tiesvedība izskatāmajā lietā jāizbeidz. Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis izskaidrot, kā piemērojams Vispārējās izglītības likuma 32. pants, proti, vai šī tiesību norma paredz identiska apjoma tiesības tikt uzņemtam

konkrētā izglītības iestādē septiņus gadus vecam bērnam un sešus gadus vecam bērnam, kura vecāki vēlas, lai viņš pamatizglītības ieguvi uzsāktu gadu agrāk.

3.1. Pamatizglītības obligātums paredzēts Satversmes 112. pantā un izriet arī no Latvijas starptautiskajām saistībām. To precizē Izglītības likuma 4. pants un Vispārējās izglītības likuma 32. panta pirmā daļa. Ne Satversme, ne starptautiskās cilvēktiesību normas nenosaka to, kādā vecumā uzsākama pamatizglītības ieguve. Līdz ar to likumdevējam ir rīcības brīvība.

Dalība noteiktā izglītības pakāpē, jo īpaši pirmsskolas un pamatizglītības pakāpēs, ir cieši saistīta ar izglītojamā vecumu. Izglītības likuma 7. pantā ir savstarpēji nošķirti “pirmsskolas vecuma bērni” un “obligātās izglītības vecuma bērni”. Bērni, kuri nav sasnieguši obligātās pamatizglītības vecumu, proti, septiņu gadu vecumu, ietilpstot pirmajā no minētajām grupām. Pamatprincips ir tāds, ka pamatizglītības programmas apguve uzsākama tajā kalendāra gadā, kurā bērnam aprit septiņi gadi.

Obligātās pamatizglītības vecums ir apzināti noteikts likumdevēja izšķiršanās rezultātā, ņemot vērā valsts pamatizglītības standartā noteikto pamatizglītības saturu, šai izglītības pakāpei noteikto mācību slodzi, pētījumus par bērna attīstību noteiktos vecuma posmos un citus apstākļus. Liela fiziska un psiholoģiska slodze, kas bērnam uzlikta piecu un sešu gadu vecumā, atstāj būtisku ietekmi uz viņa attīstību un varētu izraisīt vai palielināt psihiskos un somatiskos traucējumus, piemēram, adaptācijas traucējumus, hiperaktivitāti, uzmanības deficītu, trauksmi, biežu slimošanu.

Septiņus gadus veciem bērniem ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums uzsākt pamatizglītības ieguvi. Savukārt sešus gadus veciem bērniem ir tiesības, taču nav pienākuma to darīt. Tātad šo bērnu tiesību un pienākumu saturs ir atšķirīgs. No Vispārējās izglītības likuma 20. panta otrās daļas un 32. panta otrās daļas izriet tas, ka izglītības jomā bērna vecums ir izšķirošs kritērijs. Piemēram, pat tad, ja kāds īpaši talantīgs bērns, kuram attiecīgajā kalendāra gadā apritējuši pieci gadi, būtu spējīgs sākt mācības pamatskolā, viņam tomēr šāda iespēja netiktu nodrošināta.

Valsts apmaksāta obligātā pamatizglītība ietilpst tiesību uz izglītību tvērumā. Pamatizglītības obligātums paredz gan pozitīvu valsts pienākumu pret

indivīdu, gan arī indivīda pienākumu pret valsti un sabiedrību, proti, pienākumu, sasniedzot konkrētu vecumu, uzsākt pamatizglītības programmas apguvi. Šiem valsts un indivīda pienākumiem Latvijas tiesiskajā sistēmā ir piešķirta konstitucionāla nozīme, un tajos ir balstīts pamatizglītības tiesiskais regulējums. Apstrīdētā norma ir izdota šā vispārējā tiesiskā regulējuma ietvaros, konkretizējot likumdevēja atzītos principus un nodrošinot to īstenošanu pašvaldības teritorijā pastāvošajos apstākļos.

Ievērojot subsidiaritātes principu, Pašvaldību likums un Izglītības likums no tiesībām uz izglītību izrietošo elementu – izglītības iespējas un pieejamība – īstenošanu pamatizglītības līmenī primāri uztic pašvaldībām. Izglītības likuma 17. panta pirmā daļa paredz, ka pašvaldībai ir pienākums nodrošināt bērniem, kuru dzīvesvieta deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā, iespēju iegūt pirmsskolas izglītību un pamatizglītību bērna dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē. Šis pienākums ietilpst Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktā nostiprinātajā pašvaldības autonomajā funkcijā.

Lai pašvaldības šo autonomo funkciju varētu pilnvērtīgi īstenot, tām ir piešķirta kompetence skolu tīkla plānošanā. Pašvaldībām šajā jautājumā ir plaša rīcības brīvība. Plānojot izglītības iestāžu tīklu, tiek ņemtas vērā nevis katra bērna individuālās intereses (vēlmes), bet gan tādi faktori kā izglītības iestāžu ģeogrāfiskā atrašanās vieta un mācību telpu ietilpība, iedzīvotāju blīvums konkrētajā teritorijas vienībā, dzīvojamās apbūves un infrastruktūras attīstības tendences. Tuvākās izglītības iestādes jēdziens prasa vienīgi to, lai attiecīgā iestāde būtu fiziski droši un saprātīgi ērti sasniedzama.

No starptautiskajām tiesību normām izriet, ka valstij ir plaša rīcības brīvība tiesību uz izglītību īstenošanā, ņemot vērā to, ka obligāta bezmaksas pamatizglītība visiem bērniem nodrošināma saprātīgā attālumā no viņu dzīvesvietas. Taču valsts resursi nav neizsmeļami. Izglītības likuma 17. panta pirmā daļa neuzliek pašvaldībai absolūtu pienākumu nodrošināt katra bērna uzņemšanu viņa dzīvesvietai ģeogrāfiski vistuvākajā izglītības iestādē. Pašvaldībai gan ir pienākums, plānojot skolu tīklu, izvirzīt par prioritāti ikviena bērna uzņemšanu viņa dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē, taču šis pienākums ir samērojams ar

pašvaldības faktiskajām iespējām un citu bērnu tiesībām un likumiskajām interesēm. Pašvaldības pienākums ir koordinēt izglītojamo sadali pa izglītības iestādēm.

Mēdzot būt tādas situācijas, kad ir nepieciešams un tiesiski pieļaujams atteikt bērna uzņemšanu konkrētā izglītības iestādē, jo pretējā gadījumā pašvaldība nebūtu spējīga īstenot autonomo funkciju. Bērnam, kura uzņemšana konkrētas izglītības iestādes 1. klasē ir atteikta, tomēr nav liegta iespēja iegūt izglītību atbilstoši viņa spējām un vecumam, jo viņam tiek piedāvāta iespēja uzsākt pamatizglītības ieguvu citā izglītības iestādē. Tas atbilst Izglītības likuma 17. panta pirmās daļas prasībām.

Pašvaldībām ir rīcības brīvība, nosakot iedzīvotāju interesēm visatbilstošāko autonomo funkciju izpildes veidu, ciktāl šo rīcības brīvību neierobežo citas tiesību normas. Saskaņā ar Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta prasībām neviena cita centrālā vai reģionālā vara nedrīkst apšaubīt vai ierobežot pašvaldībai piešķirto autonomo funkciju, ja vien tas nav paredzēts likumā. Likums neregulē rīcību tādā gadījumā, ja bērnu, kuri pieteikušies uzņemšanai konkrētas izglītības iestādes 1. klasē, ir vairāk nekā tajā pieejamo vietu. Likums pašvaldības rīcības brīvību ierobežo tikai salīdzinoši nelielā apmērā, proti, Vispārējās izglītības likuma 31. pants ierobežo vienīgi tiesības rīkot iestājpārbaudījumus vai noteikt uzņemšanas prasības.

Nemot vērā minēto, Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punkts un Izglītības likuma 17. pants kopsakarā ar Pašvaldību likuma 44. panta otro daļu pilnvaro pašvaldības domi saistošajos noteikumos noteikt principus bērnu uzņemšanai pašvaldības pamatizglītības iestādēs, tostarp prioritātes kritērijus.

Izglītības nozarē ir nepieciešams reglamentēt daudzus tehniska rakstura jautājumus, kas saistīti ar vispārējās izglītības satura apgūšanas organizatorisko (procesuālo) kārtību. Izglītojamo uzņemšanas prioritārā secība ir viens no jautājumiem, kuru reglamentēšanu likumdevējs pamatoti, atbilstoši subsidiaritātes principam uzticējis pašvaldībām. Rīgas valstspilsētas pašvaldībā objektīvu apstākļu dēļ nereti veidojas tāda situācija, ka konkrētas izglītības iestādes 1. klasē

nav iespējams uzņemt visus pieteiktos bērnus. Rīgas valstspilsētas pašvaldība ar apstrīdēto normu ir īstenojusi tai doto pilnvarojumu.

Apstrīdētajai normai līdzīgs regulējums sākotnēji tika ieviests tāpēc, ka praksē konstatēti vairāki tādi gadījumi, kad septiņus gadus veci bērni netiek uzņemti izglītības iestādē, jo pretendentu rindā ir iekļauti sešus gadus veci bērni. Tādējādi pašvaldība nav varējusi nodrošināt obligātās pamatizglītības vecuma bērnu uzņemšanu konkrētā izglītības iestādē, jo viņu vietā vajadzēja uzņemt sešus gadus vecus bērnus. Attiecīgi bija nepieciešams samērot atsevišķu sešus gadus vecu bērnu vēlmi tikt uzņemtiem konkrētā izglītības iestādē ar nepieciešamību primāri nodrošināt obligātās pamatizglītības vecumu sasniegušiem bērniem iespēju pildīt savu pienākumu pēc iespējas atbilstoši tuvākās izglītības iestādes principam.

Rīgas valstspilsētas pašvaldībai ir rīcības brīvība pielāgot autonomās funkcijas izpildi konkrētajā administratīvajā teritorijā esošajiem apstākļiem. Apstrīdētā norma tika izdota ar mērķi atbilstoši subsidiaritātes principam nodrošināt likumdevēja noteikto prasību un definēto prioritāšu īstenošanu.

3.2. Vispārējās izglītības likuma 32. panta otrajā un trešajā daļā definētās personu grupas vieno tas, ka likumdevējs prezumējis šo personu spēju sākt pamatizglītības ieguvu attiecīgajā mācību gadā. Taču šīs personu grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Pastāv būtisks papildu apsvērums, proti, vienīgi septiņus gadus veciem bērniem ir pienākums uzsākt pamatizglītības programmas apguvi. Bērniem, kuri vēlas pamatizglītības ieguvu sākt gadu agrāk, šāda pienākuma nav.

Pat ja atzītu, ka abas personu grupas ir salīdzināmas, apstrīdētā norma neparedz vienai bērnu grupai nelabvēlīgāku regulējumu attiecībā uz uzņemšanu konkrētā izglītības iestādē. Apstrīdētā norma paredz vienīgi to, ka bērnam jāsaņem noteikta kritērija izpildīšanās, proti, obligātās izglītības vecuma iestāšanās.

Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir aizsargāt citu cilvēku tiesības jeb nodrošināt septiņus gadus veciem bērniem prioritāru iespēju uzsākt pamatizglītības programmas apguvi savai dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē. Apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Ikvienam Vispārējās izglītības likuma 32. pantā minētajam izglītojamam tiek nodrošināta pieeja pašvaldības

pamatizglītības iestāžu tīklam. Apstrīdētā norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu obligātās izglītības vecuma bērnu prioritāru uzņemšanu konkrētā izglītības iestādē.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības administratīvajā teritorijā nav iespējams nodrošināt ikviena bērna uzņemšanu konkrētā izglītības iestādē atbilstoši viņa individuālajām vēlmēm. Taču ir nepieciešams nodrošināt to, ka izglītības iestādē prioritāri tiek uzņemti tie bērni, kuriem jau ir pienākums sākt pamatizglītības ieguvu. Līdz ar to nav pieejami mazāk ierobežojoši līdzekļi.

Apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums ir samērīgs, jo sabiedrības interesēs ir septiņus gadus vecu bērnu uzņemšana izglītības iestādēs. Vietu skaits katrā izglītības iestādē ir ierobežots un vērsts uz to, lai tiktu nodrošinātas bērnu intereses – atbilstoša mācību vide, pietiekami plašas telpas, higiēnas prasību ievērošana, pedagogu iespēja veltīt pienācīgu uzmanību katram bērnam utt.

Apstrīdētā norma var neatbilst tikai šauras grupas – sešus gadu vecu bērnu un vecāku – interesēm un tikai konkrētā izglītības iestādē, kurā pretendentu skaits pārsniedz 1. klašu ietilpību. Turklāt šiem bērniem netiek liegtas tiesības uz izglītību, jo tiek nodrošināti alternatīvi risinājumi. Proti, tiek piedāvāta iespēja iegūt pamatizglītību atbilstoši viņu spējām citā, saprātīgi tuvā izglītības iestādē, turklāt respektējot arī bērnu un viņu vecāku vēlmes attiecībā uz izglītības programmas ievirzi.

Tā saucamajās populārajās Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādēs sešus gadus vecu pretendentu skaits ir neliels salīdzinājumā ar septiņus gadus veco pretendentu skaitu. Turklāt šajās izglītības iestādēs pretendentu skaits vispār ir tik liels, ka ievērojama, dažkārt pat lielākā daļa septiņus gadus veco bērnu nevar tikt uzņemti izraudzītajā izglītības iestādē.

3.3. Tā kā Rīgas valstspilsētas pašvaldības skolu tīkla ietvaros arī sešus gadus veciem bērniem tiek nodrošināta iespēja uzsākt pamatizglītības ieguvu, nav saskatāms Vispārējās izglītības likuma 32. panta trešajā daļā ietvertu vecāku tiesību ierobežojums. Apstrīdētā norma neierobežo arī vecāku tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā mācīsies viņu bērns.

4. Pieaicinātā persona – Saeima – uzskata, ka pieteikumā galvenokārt lūgts interpretēt Vispārējās izglītības likuma 32. pantu un skaidrot tā otrās un trešās daļas piemērošanu. Tas nav Satversmes tiesas kompetencē.

Pienākums nodrošināt bērnam iespēju iegūt pamatizglītību viņa dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē ietilpst pašvaldības autonomajā funkcijā – gādāt par iedzīvotāju izglītību.

Pamatizglītības ieguves obligātums līdztekus Satversmes 112. pantam ir reglamentēts Vispārējās izglītības likuma 32. pantā. Atbilstoši tam bērns pamatizglītības ieguvi sāk septiņu gadu vecumā vai var to sākt vienu gadu agrāk.

Latvijas izglītības sistēmā ir četras pakāpes – pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, vidējā izglītība un augstākā izglītība. Izglītību katrā nākamajā pakāpē var iegūt, secīgi tajā pārejot no iepriekšējās pakāpes. Katrai pakāpei ir savas raksturīgas iezīmes, un tā apvieno konkrēta vecuma bērnus ar līdzīgām spējām, vajadzībām un interesēm. Izglītības ieguve gan pirmsskolas izglītības pakāpē, gan pamatizglītības pakāpē ir piesaistīta vecuma kritērijam. Proti, pirmsskolas izglītības programmu bērns apgūst līdz septiņu gadu vecumam, bet pamatizglītības programmu sāk apgūt tajā gadā, kurā viņam aprit septiņi gadi.

Norma, kas paredz iespēju sākt pamatizglītības ieguvi gadu agrāk, ir izņēmums no normatīvi nostiprinātās izglītības pakāpju struktūras un tai piesaistītā vecuma kritērija. Septiņu gadu vecuma noteikšana pamatizglītības ieguves uzsākšanai ir likumdevēja apzināta izšķiršanās, kas izdarīta pēc ilgstošām un detalizētām diskusijām, kuru ietvaros uzklauti dažādi viedokļi un saņemti dažādi atzinumi par to, vai mācību sākšana 1. klasē sešu gadu vecumā varētu negatīvi ietekmēt bērna fizisko un psiholoģisko veselību. Tomēr likumdevējs, ņemot vērā katra bērna individuālo stāvokli, spējas un intereses kopsakarā ar vecāku vēlmēm un speciālistu atzinumu, paredzējis iespēju vispārējo principu koriģēt.

Vispārējās izglītības likuma 32. panta trešā daļa primāri ir vērtējama bērna interešu un tiesību, nevis vecāku vēlmju un tiesību aspektā. Izšķirošais kritērijs mācību uzsākšanai pamatizglītības programmā gadu pirms obligātās izglītības vecuma sasniegšanas ir nevis bērna vecāku vēlmes, bet gan paša bērna fiziskā un psiholoģiskā sagatavotība. Atbilstoši bērna labāko interešu principam vajadzētu

izvērtēt bērna spējas un vajadzības, kā arī noskaidrot paša bērna viedokli par to, vai viņam būtu jāturpina gaitas bērnudārzā vai arī jāuzsāk mācības 1. klasē.

Bērna labāko interešu principam vajadzētu tikt interpretētam tā, ka bērna fizisko un psiholoģisko sagatavotību novērtē ne tikai viņa vecāki, bet arī speciālists. Jāņem vērā, ka vecāku vērtējums var būt subjektīvs un atspoguļot nevis bērna faktisko gatavību un intereses, bet gan to, ka vecāki ir ieinteresēti, lai viņu bērns pamatizglītības ieguvu sāktu pēc iespējas agrāk. Bērna labākās intereses un vecāku vēlmes var arī nesakrist. Bērna labākajās interesēs ir izglītības ieguve atbilstoši savām spējām. Tomēr šajā ziņā daudz kas ir atkarīgs no individuālās situācijas, jo nereti bērna labākajās interesēs varētu būt pamatizglītības ieguves nesākšana agrāk par vispārnoteikto vecumu un iespēja vēl vienu gadu “baudīt bērnību”.

Tikai tad, ja konstatējama bērna gatavība pamatizglītības ieguves uzsākšanai, uzmanība var tikt pievērsta tam, vai vecāki vēlas vai nevēlas izmantot viņu bērnam paredzēto iespēju uzsākt pamatizglītības ieguvu sešu gadu vecumā. Ja gan pats bērns, gan viņa vecāki vēlas šo iespēju izmantot, jāapzinās, ka vecāku izvēles brīvība attiecībā uz to, kuru izglītības iestādi bērns apmeklēs, nav neierobežota. Likumdevējs ir pilnvarojis pašvaldību, lai tā, pildot autonomo funkciju izglītības jomā, “iedzīvinātu” praksē Vispārējās izglītības likuma 32. panta trešo daļu, proti, nodrošinātu bērnam iespēju sākt pamatizglītības ieguvu sešu gadu vecumā kādā no pašvaldības izglītības iestādēm. Šā pienākuma izpilde ir atkarīga no pašvaldības iespējām un tai pieejamiem resursiem, kā arī līdzsvarojama ar citu bērnu – gan to, kuri vēlas uzsākt mācības 1. klasē jau sešu gadu vecumā, gan septiņus gadus vecu bērnu, kuriem ir tiesisks pienākums uzsākt mācības 1. klasē, – tiesībām un likumīgajām interesēm.

Lai gan pašvaldībai ir pienākums nodrošināt bērnam iespēju iegūt pamatizglītību viņa dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē atbilstoši Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā ietvertajam principam, tomēr tas nav absolūts pienākums, kuru pašvaldībai būtu iespējams izpildīt ikvienā gadījumā. Tas ir pienākums, uz kura izpildi pašvaldībai jātiecas, ievērojot tās iespējas un tai pieejamos resursus, izglītības iestāžu izvietojumu, kā arī līdzsvarojot visu bērnu tiesības un likumīgās intereses.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība, pieņemot apstrīdēto normu, ir pildījusi autonomo funkciju – gādāt par pamatizglītības ieguvu. Pašvaldība, plānojot pašvaldības skolu tīklu un organizējot bērnu uzņemšanu 1. klasē, noteikusi prioritāro secību bērnu uzņemšanai izglītības iestādē un vienlaikus ievērojusi arī dzīvesvietai tuvākās izglītības iestādes principu. Pašvaldība ir ievērojusi likumdevēja gribu, lai pamatizglītības ieguves sākšana būtu saistīta ar vecuma kritēriju, proti, pamatizglītības ieguve bērnam ir obligāta no septiņu gadu vecuma. Pašvaldībai ir rīcības brīvība pilnvarojuma ietvaros līdzsvarot visu bērnu intereses un noteikt, ka prioritārā kārtā izglītības iestādēs 1. klasē uzņemami bērni, kuri sasnieguši vecumu, no kura pamatizglītības ieguve ir obligāta.

Vispārējās izglītības likuma 32. pantā abas minētās bērnu grupas ir savstarpēji nošķirtas. Proti, septiņus gadus veciem bērniem pamatizglītības ieguves sākšana ir obligāta un nav atliekama uz nākamo mācību gadu (izņemot Vispārējās izglītības likuma 32. panta trešajā daļā noteikto). Savukārt sešus gadus veciem bērniem vēl nav tiesiska pienākuma sākt iegūt pamatizglītību un to var atlikt uz nākamo mācību gadu.

Taču pat tad, ja tiktu uzskatīts, ka šīs bērnu grupas ir salīdzināmas un atrodas vienādos apstākļos, atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats. Apstrīdētā norma kalpo tam, lai obligātās pamatizglītības vecumu sasniegušajiem bērniem nodrošinātu prioritāru iespēju sākt pamatizglītības programmas apguvi savai dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē. Šis mērķis atbilst leģitīmajam mērķim – citu cilvēku tiesību aizsardzība.

Vērtējot apstrīdētās normas samērīgumu, jāņem vērā, ka sešus gadus veciem bērniem nav liegta iespēja uzsākt pamatizglītības ieguvu. Šī iespēja tiek nodrošināta atbilstoši pašvaldības iespējām, tai pieejamiem resursiem un izglītības iestāžu izvietojumam. Attiecībā uz šiem bērniem pašvaldībai ir pienākums ievērot bērna dzīvesvietai tuvākās izglītības iestādes principu, ciktāl tas iespējams. Samērīguma pārbaudes ietvaros jāņem vērā arī citi konkrētās pašvaldības teritorijā esošie īpašie apstākļi.

Izglītības likuma 57. panta 1. punktā ietvertais princips, ka bērna vecākiem ir tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūs izglītību, nav absolūts.

Vecāku izvēles brīvībai ir robežas, kas atkarīgas gan no citām tiesību normām, gan faktiskajiem konkrētajā pašvaldībā esošajiem apstākļiem, tostarp izglītības iestāžu izvietojuma un pašvaldībai pieejamiem resursiem. Šīs izvēles tiesības ir līdzsvarojamas ar citu vecāku un bērnu tiesībām un likumīgajām interesēm.

5. Pieaicinātā persona – Ministru kabinets, kura viedoklim pievienojas arī pieaicinātā persona **Izglītības un zinātnes ministrija**, – norāda, ka no Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punkta un 44. panta otrās daļas izriet pilnvarojums pašvaldībai izdot saistošos noteikumus Nr. 199, ar tiem nosakot autonomās funkcijas organizēšanas un izpildes kārtības nosacījumus.

Pašvaldības tiesību un pienākumu apjoms tās autonomās funkcijas – gādāt par iedzīvotāju izglītību – izpildē ir noteikts Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā un konkretizēts Noteikumos Nr.11. Šajos noteikumos ir reglamentēta vispārējā kārtība izglītojamo uzņemšanai vispārējās izglītības programmās, proti, noteikta nepieciešamo dokumentu iesniegšanas kārtība un tajos ietveramā informācija. Tie neregulē kārtību, kādā reģistrējami un izskatāmi iesniegumi par bērnu uzņemšanu 1. klasē.

Pašvaldības rīcības brīvību Vispārējās izglītības likuma 32. panta trešās daļas īstenošanā ierobežo pienākums nodrošināt bērniem iespēju iegūt pamatizglītību viņu dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē, izglītības iestādes telpas un to iekārtojums, pedagogu skaits, kā arī citu bērnu tiesības uz kvalitatīvu un viņu vecumam atbilstošu izglītību. Tādējādi nodrošināt iespēju iegūt pamatizglītību un gādāt par tās pieejamību, ir pašvaldības autonomā funkcija. Pašvaldības pienākums ir noteikt prasības un kritērijus bērnu uzņemšanai pašvaldības izglītības iestādēs un izvēlēties konkrētām situācijām vislabāk piemērotos risinājumus. Pašvaldībai tās rīcības brīvības ietvaros jāizvēlas, kādu tiesisko risinājumu tā nostiprinās saistošajos noteikumos.

Atbilstoši Eiropas vietējo pašvaldību hartā nostiprinātajam kompetenču autonomijas principam hierarhiski augstākā pakāpē organizētajai valsts varai jāatturas no iejaukšanās pašvaldības autonomo kompetenču īstenošanā, izņemot

gadījumus, kad tas paredzēts likumā. Tādējādi pašvaldība ir tiesīga patstāvīgi īstenot tai nodotās autonomās kompetences vietējo iedzīvotāju interesēs.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība, nosakot kārtību bērnu uzņemšanai 1. klasē, ir rīkojusies tai likumā piešķirto pilnvaru ietvaros, proti, Izglītības likumā, Bērnu tiesību aizsardzības likumā un Pašvaldību likumā pašvaldībai paredzētās autonomās funkcijas ietvaros.

Tā kā iedzīvotāju, tostarp pamatizglītības vecumu sasniegušu bērnu, skaits un blīvums dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs, var būt tā, ka atsevišķās pašvaldības izglītības iestādēs pretendentu ir vairāk, nekā iespējams uzņemt. Tādēļ objektīvi ir nepieciešams noteikt vienotu kārtību, kādā tiek izskatīti iesniegumi par bērnu uzņemšanu izglītības iestādēs, un noteikt arī prioritātes. Tāpat, ņemot vērā pašvaldības autonomo funkciju – gādāt par iedzīvotāju izglītību, tostarp nodrošināt iespēju iegūt obligāto izglītību –, kā arī pašvaldību kompetenču autonomiju, ir samērīgi un lietderīgi tas, ka šo kārtību nosaka pašvaldība ar ārējo normatīvo aktu – saistošajiem noteikumiem.

Ja pamatizglītības vecumu sasniedzis bērns netiek uzņemts konkrētā izglītības iestādē, tad atbilstoši Noteikumu Nr. 11 11. punktam un saistošo noteikumu Nr. 199 20. punktam bērna vecāks tiek informēts par iespējām bērnu uzņemt 1. klasē citās pašvaldības teritorijā esošajās izglītības iestādēs, kurās ir brīvas vietas. Šāda kārtība ļauj nodrošināt iespēju uzsākt pamatizglītības iegūvi arī sešus gadus veciem bērniem.

Ministru kabinets uzskata, ka apstrīdētā norma izdota pašvaldībai paredzētā pilnvarojuma ietvaros un ar to noteikta pašvaldības autonomās funkcijas – gādāt par iedzīvotāju izglītību – izpildes kārtība.

Atbilstoši Latvijā izveidotajai izglītības sistēmai pamatizglītības iegūvi bērni uzsāk tad, kad sasnieguši septiņu gadu vecumu. Tomēr likumdevējs ir pieļāvis, ka pamatizglītības iegūvi var uzsākt arī sešus gadus veci bērni. Tādējādi atkarībā no bērna veselības stāvokļa un psiholoģiskās sagatavotības pirmsskolas izglītības programmas apguves ilgums var tikt saīsināts par vienu gadu saskaņā ar vecāku vēlmēm. Līdz ar to atkarībā no bērnu vecuma ir savstarpēji nošķiramas divas bērnu grupas: obligātās pamatizglītības vecumu sasnieguši (septiņus gadus

veci) bērni un bērni, kuri pamatizglītības ieguvi var uzsākt vienu gadu agrāk (sešus gadus veci bērni).

Likumdevējs to bērnu grupas, kuriem izglītības ieguve noteiktā pakāpē ir obligāta, ir noteicis, ievērojot bērnu vecumu. Obligāti ir iegūstama pirmsskolas izglītība – no piecu gadu vecuma līdz septiņu gadu vecumam –, un obligāti ir uzsākama pamatizglītības ieguve tajā kalendāra gadā, kurā bērnam aprit septiņi gadi. Taču pamatizglītības ieguvi var uzsākt arī vienu gadu agrāk.

Sešus gadus veci bērni var sākt pamatizglītības ieguvi, taču tas nav viņu pienākums. Savukārt septiņus gadus veciem bērniem ir pienākums uzsākt pamatizglītības ieguvi. Šīs bērnu grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret sešus un septiņus gadus veciem bērniem, jo tie neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Vecāku tiesības ir pamatā tam, lai tiktu nodrošināta bērnu labklājība un attīstība. Tas jāievēro gan pašiem vecākiem, gan valstij. Likumdevējs, pildot Satversmē paredzēto valsts pienākumu nodrošināt pamatizglītības obligātumu un vecāku tiesības, Izglītības likumā ir konkretizējis vecāku tiesības izglītības procesa īstenošanā. Izglītības likuma 57. pantā noteikts, ka vecākiem ir tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūst izglītību. Šā likuma 58. panta otrajā daļā noteikts, ka vecāki ir atbildīgi par to, lai bērns iegūtu obligāto izglītību. Tādējādi vecākiem ir tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā viņu bērns mācīsies. Šīs tiesības ir pamats tam, lai vecāki piedalītos sava bērna izglītības procesā un izvēlētos viņa attīstībai piemērotu vidi.

Tomēr vecāku tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūst izglītību, nav absolūtas. Tās nesniedzas pāri izglītības iestādei pieejamiem resursiem, tostarp telpām, un nepieciešamībai ievērot higiēnas prasības. No likuma neizrietot izglītības iestādes pienākums uzņemt 1. klasē sešus gadus vecus bērnus neatkarīgi no jebkādiem apstākļiem, tostarp izglītības iestādes kapacitātes. Līdz ar to pašvaldībai, pildot autonomo funkciju un apzinoties savā administratīvajā teritorijā esošo situāciju, neatkarīgi no vecāku vēlmēm jāregulē kārtība bērnu uzņemšanai 1. klasē. Tādējādi vecāku tiesības izvēlēties konkrētu izglītības iestādi,

kurā viņu sešus gadus vecais bērns sāks pamatizglītības ieguvi, sniedzas tiktāl, ciktāl tās neskar septiņus gadus veco bērnu tiesības un likumīgās intereses. Septiņus gadus vecu bērnu tiesības konkrētajā gadījumā prevalē pār sešus gadus vecu bērnu tiesībām un likumīgajām interesēm un arī viņu vecāku tiesībām izvēlēties konkrētu izglītības iestādi. Tādējādi vecāku tiesības ierobežotas pamatoti.

Pašvaldība, īstenojot Satversmē garantētās tiesības uz obligāto pamatizglītību un pildot autonomo funkciju, ar saistošajiem noteikumiem ir izveidojusi efektīvu mehānismu tiesību normu īstenošanai un to piemērošanas uzraudzībai. Tas atbilstot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta pirmās daļas pirmajā teikumā noteiktajam.

Secinājumu daļa

6. Rīgas valstspilsētas pašvaldība un Saeima uzskata, ka pieteikumā lūgts skaidrot Vispārējās izglītības likuma 32. panta saturu, proti, vai tas paredz identiska apjoma tiesības attiecībā uz uzņemšanu konkrētā izglītības iestādē vienā un tajā pašā kalendāra gadā izglītojamam, kuram attiecīgajā gadā aprit septiņi gadi, un izglītojamam, kura vecāki vēlas, lai viņš pamatizglītības ieguvi sāk sešu gadu vecumā. Šo institūciju ieskatā tiesvedība lietā jāizbeidz, jo Pieteikuma iesniedzējs Satversmes tiesā būtībā vērsies par apstrīdētās normas piemērošanu, taču tas nevar būt pamats tiesību normas satversmības vērtēšanai.

Vispārējās izglītības likuma 32. panta otrā daļa paredz, ka pamatizglītības ieguvi sāk izglītojamais, kuram attiecīgajā kalendāra gadā aprit septiņi gadi. Šā panta trešā daļa paredz, ka saskaņā ar vecāku vēlmēm pamatizglītības ieguvi izglītojamais var sākt vienu gadu agrāk. Saistošo noteikumu Nr. 199 18. punkts nosaka izglītības iestādes pienākumu veidot to 1. klases pretendentu, kuriem attiecīgajā kalendāra gadā aprit septiņi gadi, sarakstu. Savukārt saskaņā ar apstrīdēto normu bērnus, kuriem līdz attiecīgā gada 1. septembrim apritējuši seši gadi, izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā var iekļaut tad, ja klasē ir brīvas vietas.

Tādējādi atbilstoši apstrīdētajai normai sešus gadus vecs izglītojamais var tikt iekļauts konkrētās izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā tikai tad, ja tajā palikusi brīva vieta pēc tam, kad iekļauti visi pieteiktie septiņus gadus vecie izglītojamie. Minētā kārtība nav atkarīga no apstrīdētās normas piemērošanas, jo tieši šādu kārtību apstrīdētā norma nosaka.

Līdz ar to tiesvedība izskatāmajā lietā nav izbeidzama.

7. Pieteikuma iesniedzējs lūdzis vērtēt apstrīdētās normas atbilstību vairākām Satversmes normām, proti, Satversmes 64., 91. un 110. pantam. Līdz ar to Satversmes tiesai jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai.

7.1. Satversmes 110. pants nosaka: “Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.”

Satversmes 110. pantā ir noteikts valsts pienākums aizsargāt vecāku un bērnu tiesības. Vecāku tiesības aptver tiesības rūpēties par saviem bērniem arī jautājumos, kas saistīti ar bērnu izglītošanu (*sal.: Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 10. punkts*). Tādējādi Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertās vecāku tiesības lemt par jautājumiem, kas saistīti ar bērna aprūpi, likumdevējam jārespektē un jāparedz šo tiesību īstenošanas pasākumi. Pieteikuma iesniedzējs paudis argumentus par to, ka, iespējams, ir aizskartas Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertās vecāku tiesības.

No lietas dalībnieku apsvērumiem izriet, ka strīdus jautājums ir par to, vai Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir nodrošinājusi sešus gadus veciem izglītojamiem pieejamu izglītību, ņemot vērā arī vecāku tiesības lemt par to, kādā vecumā un kurā izglītības iestādē viņu bērni sāks izglītības ieguvu. Paustie apsvērumi būtībā attiecas uz to, vai pašvaldība ir nodrošinājusi sešus gadus veciem izglītojamiem tiesības uz izglītību.

Tiesības uz izglītību nostiprinātas Satversmes 112. pantā. Pieteikumā nav formulēts prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 112. pantam, taču Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās normas interpretējamās sistēmiski.

Ņemot vērā Satversmes vienotības principu un Satversmes tiesas procesa principus, Satversmes tiesa var pārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību arī tādām Satversmes normām, par atbilstību kurām lieta nav ierosināta (*sal.: Satversmes tiesas 2024. gada 12. jūlija sprieduma lietā Nr. 2023-15-01 14.2. punkts*). Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību arī Satversmes 112. pantam.

7.2. Satversmes 112. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Tiesībām uz izglītību piemīt ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību daba, un tās prasa, lai valsts īsteno virkni pozitīvu pasākumu, piemēram, nodrošina pieejamu un bezmaksas izglītību (*sal.: Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punkts*).

Satversmes 112. pants garantē tiesības pilnvērtīgi izmantot visas iespējas, ko sniedz izglītības sistēma. Tiesības uz izglītību pieļauj zināmu valsts rīcības brīvību attiecībā uz to, kādu izglītības sistēmu valsts izveido (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 12. punktu*). Valstij ir pienākums izveidot ikvienam izglītojamam pieejamu izglītības sistēmu, proti, tādu sistēmu, kura respektē arī vecāku tiesības izlemt jautājumus, kas saistīti ar bērna izglītību, atbilstoši viņu uzskatiem par bērna labākajām interesēm, no vienas puses, un valsts pienākumu pārraudzīt izglītības sistēmu, no otras puses. Tādējādi pieejamai izglītības sistēmai jāatbilst tādiem principiem kā izglītības iespējas, pieejamība, pieņemamība un pielāgošanās (*sal.: Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punkts un 2024. gada 12. jūlija sprieduma lietā Nr. 2023-15-01 14.4. punkts*).

Izskatāmajā lietā nozīme ir izglītības iespēju un pieejamības principiem. Izglītības iespējas nozīmē izglītojamo vajadzībām atbilstoša skaita izglītības iestāžu un izglītības programmu izveidošanu tādējādi, lai tiktu garantēta izglītības mērķu īstenošana. Izglītības pieejamība ir nodrošināma, radot vienlīdzīgas iespējas un novēršot šķēršļus, kas varētu rasties, izmantojot izglītības iespējas

(sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu un 2024. gada 12. jūlija sprieduma lietā Nr. 2023-15-01 14.4. punktu).

7.3. Izskatāmajā lietā vērtējams arī tas, cik tāl sniedzas no Satversmes 110. un 112. panta izrietošās vecāku tiesības gādāt par to, lai tiktu īstenotas viņu bērnu tiesības uz izglītību.

Lai noskaidrotu Satversmē iekļauto cilvēka pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā (sk. Satversmes tiesas 2024. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2023-04-0106 16. punktu).

Saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 5. pantu dalībvalstis respektē vecāku atbildību, tiesības un pienākumu nodrošināt ikvienam bērnam viņa attīstības pakāpei atbilstošu palīdzību un padomus šajā konvencijā atzīto tiesību izmantošanā. Bērnu tiesību konvencijas 28. pantā ir ietvertas bērna tiesības uz izglītību.

Atbilstoši Bērnu tiesību konvencijas 18. panta pirmajai daļai vecāki primāri ir atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību. Viņu galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja atzinusi, ka agrīnā bērnībā (periods līdz astoņu gadu vecumam) maza bērna vecākiem ir izšķirošā loma viņa tiesību īstenošanā. Vecāki ir galvenās personas, ar kuru starpniecību var tikt īstenotas mazu bērnu tiesības. Minētā komiteja, atzīstot arī vecāku lomu šā mērķa sasniegšanā, ir aicinājusi dalībvalstis nodrošināt to, lai visi mazi bērni iegūtu izglītību (sk.: *UN Committee on the rights of the child (CRC), General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood, 20 September 2006, CRC/C/GC/7/REV.1, pp. 7–8, 14*).

Tā kā līdz noteiktam vecumam bērns pats nespēj pilnībā īstenot savas tiesības uz izglītību, būtiska nozīme ir vecāku līdzdalībai. Tādējādi tieši vecākiem ir tiesības un pienākums pieņemt lēmumus, kas saistīti ar bērna tiesību uz izglītību īstenošanu, piemēram, tiesības izvēlēties bērna dzīvesvietai tuvāko izglītības iestādi, kurā bērns mācīsies, kā arī tiesības uz to, lai bērns sāktu pamatizglītības ieguvu vecāku izraudzītajā izglītības iestādē.

7.4. Izskatāmajā lietā Pieteikuma iesniedzējs paudis argumentus par to, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldība nav nodrošinājusi sešus gadus vecu izglītojamo

uzņemšanu vecāku izraudzītas izglītības iestādes 1. klasē. Līdz ar to vecākiem esot liegtas tiesības izlemt, no kāda vecuma bērns sāks pamatizglītības iegūvi.

Taču vecāku tiesības ir īstenojamas valstī izveidotās izglītības sistēmas ietvaros. No Satversmes 112. panta izriet valsts pienākums veidot tādu izglītības sistēmu, kurā izglītojamiem ir nodrošināta pieejama izglītība, ņemot vērā arī vecāku tiesības lemt par bērna tiesību uz izglītību īstenošanu. Vecāku izvēle par labu konkrētai izglītības iestādei ir tikai viens no apsvērumiem, kas var tikt ņemts vērā, pieņemot lēmumu par bērna uzņemšanu izglītības iestādē. Valstij nav pienākuma nodrošināt to, ka bērns iegūst pamatizglītību tieši konkrētā izglītības iestādē. Tāpēc Satversmes tiesa vērtēs, vai Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir izpildījusi no Satversmes 110. un 112. panta izrietošo pozitīvo pienākumu izveidot pieejamu izglītības sistēmu, ievērojot vecāku tiesības lemt par bērna tiesību uz izglītību īstenošanu.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa pārbaudīs, vai: 1) ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu izglītojamiem pamatizglītību; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai Rīgas valstspilsētas pašvaldībā izglītojamiem ir iespējams īstenot savas tiesības; 3) ir ievēroti no Satversmes izrietošie vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas, tostarp Satversmes 91. pantā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips. Satversmes tiesa apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam vērtēs, pārbaudot arī to, vai iespējamā atšķirīgā attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, tostarp atbilstoši Satversmes 64. pantam.

8. Tiesības uz izglītību garantē valsts. Valstij jānodrošina tāds tiesiskais regulējums, kas ļauj ikvienam sasniegt izglītības mērķus atbilstoši konkrētai izglītības pakāpei un veidam (sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu un 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 29.1. punktu).

Saskaņā ar Izglītības likuma 5. panta pirmo daļu Latvijas izglītības sistēmu veido četras pakāpes – pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, vidējā izglītība un augstākā izglītība. Vispārējās izglītības likuma 3. panta pirmā daļa noteic, ka vispārējā izglītība tiek īstenošana šādās vispārējās izglītības pakāpēs: 1) pirmsskolas

izglītība; 2) pamatizglītība; 3) vidējā izglītība. Atbilstoši Izglītības likuma 5. panta otrajai daļai izglītojamam ir tiesības iegūt izglītību katrā nākamajā pakāpē, secīgi pārejot no vienas izglītības pakāpes uz otru.

8.1. Saskaņā ar Izglītības likuma 4. pantu sagatavošana pamatizglītības ieguvei ir obligāta bērniem no piecu gadu vecuma un obligāta ir arī pamatizglītības ieguves turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.

Pirmsskolas izglītības ieguve saskaņā ar Vispārējās izglītības likuma 20. panta otro daļu un 20.¹ panta pirmo daļu obligāti uzsākama no piecu gadu vecuma, un pirmsskolas izglītības programma bērnam jāapgūst līdz septiņu gadu vecumam. Atbilstoši Vispārējās izglītības likuma 32. panta otrajai daļai pamatizglītības ieguvi izglītojamais sāk tajā gadā, kurā viņam aprit septiņi gadi. Taču šā panta trešā daļa paredz, ka atkarībā no veselības stāvokļa un psiholoģiskās sagatavotības izglītojamais var sākt pamatizglītības ieguvi vienu gadu agrāk saskaņā ar vecāku vēlmēm vai gadu vēlāk, pamatojoties uz ģimenes ārsta atzinumu.

Tādējādi Latvijā izveidotajā izglītības sistēmā izglītības ieguve konkrētā izglītības pakāpē ir saistīta ar izglītojamā vecumu. Pirmsskolas izglītība ir iegūstama no piecu līdz septiņu gadu vecumam. Tās ietvaros bērns tiek gatavots pārejai uz pamatizglītības pakāpi. Secīgi no septiņu gadu vecuma tiek sākota pamatizglītības ieguve. Likumdevējs ir precizējis konkrēto brīdi, kad jāsāk īstenot no Satversmes 112. panta trešā teikuma izrietošā prasība par pamatizglītības obligātumu. Obligāta pamatizglītība ir minimālais tiesību uz izglītību standarts. No brīža, kad bērnam aprit septiņi gadi, ne tikai likumdevējam ir pienākums rūpēties un nodrošināt viņam pieejamu pamatizglītību, bet arī pašam bērnam ir pienākums uzsākt mācības pamatizglītības pakāpē.

Taču ir paredzēts izņēmums no šīs vispārējās kārtības un izglītojamais var pamatizglītības ieguvi sākt arī no sešu vai astoņu gadu vecuma. Lēmumu par skolas gaitu sākšanu sešu gadu vecumā likumdevējs ļāvis pieņemt vecākiem. Tādējādi likumdevējs ir precizējis no Satversmes 110. un 112. panta izrietošo vecāku tiesību apjomu.

Izglītības likuma 57. panta 1. punkts paredz, ka vecākiem ir tiesības izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūst izglītību. Vecāku apsvērumi par labu

konkrētai izglītības iestādei var būt dažādi, piemēram, dzīvesvietai tuvākā izglītības iestāde, izglītības iestādē īstenotā pedagoģiskā pieeja, mācību programmas, pedagogu kompetence, mācību vide. Šīs tiesības ļauj vecākiem rūpēties par bērna izglītību, izvēloties viņa attīstībai piemērotu vidi un bērna vajadzībām atbilstošu izglītības iestādi. Tātad likumdevējs vecākiem ir devis arī iespēju izvēlēties, kurā izglītības iestādē bērns varētu iegūt izglītību. Arī šādā veidā likumdevējs ir precizējis no Satversmes 110. un 112. panta izrietošo vecāku tiesību apjomu.

Ņemot vērā minēto, Latvijā izglītības sistēma ir strukturēta vairākās pakāpēs un piederība konkrētai pakāpei ir saistīta ar izglītojamā vecumu. Pamatizglītību var sākt iegūt vecuma posmā no sešiem līdz astoņiem gadiem. Vienlaikus vecākiem ir piešķirtas tiesības lemt par to, vai bērns, būdams fiziski un psiholoģiski gatavs pamatizglītības ieguvei, to sāks sešu gadu vecumā. Pamatizglītība iegūstama izglītības iestādēs, kuras īsteno pamatizglītības programmu un no kurām vecāki var izvēlēties to, kas vislabāk atbilst bērna vajadzībām.

8.2. Konkrētas kārtības un veida, kādā tiks īstenota pamatizglītības ieguve un attiecīgās vecāku tiesības, noteikšanu likumdevējs ir nodevis Ministru kabineta un pašvaldību kompetencē.

Pamatojoties uz Vispārējās izglītības likuma 4. panta 18. punktā ietverto pilnvarojumu noteikt kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās, Ministru kabinets ir izdevis Noteikumus Nr. 11. Ministru kabinets ir pilnvarots arī noteikt vispārējās izglītības programmu licencēšanas un akreditācijas kārtību (*sk. Vispārējās izglītības likuma 4. panta 1. punktu*), pēc izglītības un zinātnes ministra ierosinājuma dibināt, reorganizēt un likvidēt valsts vispārējās izglītības iestādes (*sk. Vispārējās izglītības likuma 4. panta 2. punktu*), noteikt valsts vispārējās izglītības standartus (*sk. Vispārējās izglītības likuma 4. panta 11. punktu*), kā arī regulēt citus jautājumus.

Pašvaldību kompetence izglītībā noteikta Izglītības likuma 17. pantā un Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktā. Pašvaldībām ir pienākums gādāt par iedzīvotāju izglītību, tostarp nodrošināt iespēju iegūt obligāto izglītību (*sk. Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktu*). Tām piešķirta arī

kompetence, saskaņojot ar Izglītības un zinātnes ministriju, dibināt, reorganizēt un likvidēt vispārējās izglītības iestādes (*sk. Izglītības likuma 17. panta trešās daļas 1. punktu*). Tāpat pašvaldībām ir piešķirta kompetence iestāžu institucionālā tīkla plānošanā (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-23-03 17.2. punkts*).

Rīgas valstspilsētas pašvaldība izdevusi saistošos noteikumus Nr. 199. Ar tiem noteikta kārtība, kādā reģistrējami un izskatāmi iesniegumi par bērnu uzņemšanu 1. klasē Rīgas valstspilsētas pašvaldības vispārējās izglītības iestādēs, kas īsteno pamatizglītības programmas. Tajos arī noteikts pašvaldības vispārējās izglītības iestādēm piesaistīto teritoriālo vienību sadalījums.

No saistošo noteikumu Nr. 199 18. punkta un apstrīdētās normas izriet, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldībā konkrētas izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā var tikt iekļauti gan sešus, gan septiņus gadus veci izglītojamie. Tādējādi Rīgas valstspilsētas pašvaldībā pāriet uz pamatizglītības pakāpi un sākt izglītības ieguvu 1. klasē var abu šo vecuma grupu izglītojamie. Taču no apstrīdētās normas izriet atšķirīga secība, kādā izglītojamiem tiek piešķirta iespēja šīs tiesības īstenot konkrētā izglītības iestādē.

No saistošo noteikumu Nr. 199 8. punkta izriet, ka vecāks var izvēlēties un pieteikt bērnu uzņemšanai 1. klasē vairākās izglītības iestādēs un vairākās pamatizglītības programmās. Atbilstoši saistošo noteikumu Nr. 199 20. punktam, ja izglītojamais netiek iekļauts konkrētas izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā, viņa vecāks var saņemt informāciju par brīvajām vietām 1. klasē pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajās citās izglītības iestādēs.

Tādējādi Rīgas valstspilsētas pašvaldībā ir noteikta kārtība, kādā visi izglītojamie, kuriem ir tiesības sākt pamatizglītības ieguvu, var šīs tiesības īstenot. Tātad Rīgas valstspilsētas pašvaldībā vecākiem ir nodrošinātas tiesības lemt par to, vai viņu bērns sāks pamatizglītības ieguvu sešu vai septiņu gadu vecumā un kurā izglītības iestādē viņš to uzsāks.

Līdz ar to Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir veikusi pasākumus, lai nodrošinātu izglītojamo tiesības uz pamatizglītību.

9. Lai noskaidrotu, vai pasākumi ir veikti pienācīgi, proti, vai izglītojamiem ir iespējams īstenot savas tiesības, izskatāmajā lietā vērtējams tas, vai Rīgas valstspilsētas pašvaldības rīcība atbilst izglītības iespēju un pieejamības principiem.

9.1. Kā jau tika norādīts šā sprieduma 7.2. punktā, izglītības iespējas nozīmē izglītojamo vajadzībām atbilstoša skaita izglītības iestāžu un izglītības programmu izveidošanu tādējādi, lai tiktu efektīvi garantēta izglītības mērķu īstenošana. Šis princips ietver valsts pienākumu nodrošināt atbilstošu skaitu izglītības iestāžu, lai visiem izglītojamiem un viņu vecākiem būtu pieejamas un sasniedzamas pamatizglītības iestādes. Likumdevējs kompetenci plānot izglītības iestāžu institucionālo tīklu nodevis pašvaldībām, tāpēc izskatāmajā lietā Satversmes tiesa noskaidros, vai Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritorijā ir pietiekams pamatizglītības programmu īstenojošo izglītības iestāžu skaits.

No Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departamenta kataloga izriet, ka 2024. gadā pašvaldības teritorijā ir 25 pašvaldības sākumskolas un pamatskolas, kā arī 58 pašvaldības vidusskolas un ģimnāzijas, kas īsteno pamatizglītības pirmo posmu. No atbildes raksta izriet, ka lielākajā daļā izglītības iestāžu paliek brīvas vietas pat pēc sešus gadus vecu izglītojamo iekļaušanas 1. klases pretendentu sarakstā. Piemēram, 2020. gada 1. septembrī no 108 pašvaldības pamatizglītības iestādēm brīvas vietas bija 53 izglītības iestādēs, 2021. gada 1. septembrī no 95 pašvaldības pamatizglītības iestādēm brīvas vietas bija 55 izglītības iestādēs, savukārt 2022. gada 1. septembrī no 95 pašvaldības pamatizglītības iestādēm brīvas vietas bija 58 izglītības iestādēs.

Tādējādi Rīgas valstspilsētas pašvaldībā ir pietiekami daudz pamatizglītības programmu īstenojošu izglītības iestāžu un gan sešus, gan septiņus gadus veciem izglītojamiem ir nodrošināta iespēja iegūt pamatizglītību.

9.2. Kā norādīts iepriekš šā sprieduma 7.2. punktā, izglītības pieejamība ir nodrošināma, radot vienlīdzīgas iespējas un novēršot iespējamus šķēršļus izglītības iespēju izmantošanai. Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka apstrīdētās normas rezultātā sešus gadus veciem izglītojamiem liegtas tiesības pamatizglītību iegūt dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē.

Izglītības pieejamība nozīmē to, ka izglītības iestādei jābūt fiziski droši sasniedzamai un izglītībai jābūt pieejamai bez jebkādas diskriminācijas (*sk.: UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 13: The Right to Education (Art. 13 of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 8 December 1999, E/C.12/1999/10, p. 2*). Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija pārskatā “Īsumā par izglītību 2024” norādījusi, ka pieeja izglītības iestādei, pamatojoties uz ģeogrāfisko atrašanās vietu, tradicionāli tiek uzskatīta par efektīvu (*sk.: OECD Indicators “Education at a glance 2024”, p. 189. Pieejams: oecd-ilibrary.org*).

Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā noteikts, ka katras pašvaldības pienākums ir nodrošināt bērnam iespēju iegūt pamatizglītību viņa dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē. Rīgas valstspilsētas pašvaldībā šis noteikums tiek īstenots, ņemot vērā izglītojamā un viņa vecāka deklarēto dzīvesvietu (*piemēram, saistošo noteikumu Nr. 199 18. punkts*). Izskatāmajā lietā pausti atšķirīgi viedokļi par to, cik lielā mērā pašvaldībām jāizpilda šis pienākums, proti, vai tas ir absolūts attiecībā uz jebkuru izglītojamo vai arī tam var būt ierobežojumi.

Kā konstatēts šā sprieduma 7.4. punktā, no Satversmes 110. un 112. panta neizriet tas, ka vecāku izvēlei par labu konkrētai izglītības iestādei būtu piešķirta konstitucionāla aizsardzība. Pašvaldībai nav ikvienā gadījumā jānodrošina tas, lai izglītojamais tiktu uzņemts 1. klasē tieši viņa vecāku izraudzītajā izglītības iestādē. Likumdevēja izvirzītā prasība par izglītības iestādes attālumu no bērna dzīvesvietas nav absolūta. Pašvaldības lēmumiem par izglītojamo sadalījumu starp tās izglītības iestādēm jābūt balstītiem saprātīgos apsvērumos par izglītības iestādes atrašanās vietu tā, lai pēc iespējas nodrošinātu izglītojamam pieeju izglītības iestādei, kura atrodas tuvāk viņa dzīvesvietai. Jebkurā gadījumā izglītojamam jābūt nodrošinātai efektīvai iespējai iegūt pamatizglītību, turklāt iegūt to fiziski droši un saprātīgi ērti sasniedzamā izglītības iestādē. Tiktāl attiecībā uz izglītības iestādes ģeogrāfisko novietojumu arī vecākiem ir tiesības sagaidīt, ka pašvaldība ņems vērā viņu izvēli par labu konkrētai izglītības iestādei, kurā bērns iegūs pamatizglītību.

No Rīgas valstspilsētas pašvaldības atbildes raksta izriet, ka tādā situācijā, kad konkrētas izglītības iestādes 1. klasē vairs nav brīvu vietu un tajā izglītojamo uzņemt nav iespējams, viņam tiek piedāvāta iespēja sākt pamatizglītības ieguvu citā izglītības iestādē, kura, cik vien tas iespējams, atbilst Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā noteiktajām prasībām par izglītības iestādes atrašanās vietas tuvumu izglītojamā dzīvesvietai. Tātad Rīgas valstspilsētas pašvaldībā izglītojamiem ir nodrošināta iespēja iegūt pamatizglītību izglītības iestādē, kas atrodas pēc iespējas tuvāk viņu dzīvesvietai. Tā kā konkrēta izglītības iestāde, kurā izglītojamais var sākt mācības 1. klasē, tiek piedāvāta, pamatojoties uz tās ģeogrāfisko atrašanās vietu, gadījumos, kad šis apstāklis bijis par pamatu vecāku izvēlei, atzīstams, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldībā izglītojamiem ir nodrošināta efektīva pieeja pamatizglītībai.

Līdz ar to Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir nodrošinājusi pieeju pamatizglītībai gan sešus, gan septiņus gadus veciem izglītojamiem.

Tātad Rīgas valstspilsētas pašvaldības pasākumi tiesību uz pamatizglītību nodrošināšanai ir veikti pienācīgi.

10. Satversmes tiesai jānoskaidro, vai, veicot pasākumus tiesību uz pamatizglītību nodrošināšanai, ir ievēroti no Satversmes izrietošie vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas, tostarp Satversmes 91. pantā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips.

Satversmes 91. pants nosaka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka attiecībā uz sešus un septiņus gadus veciem izglītojamiem nav ievērots tiesiskās vienlīdzības princips. 1. klasē prioritārā kārtā tiekot uzņemti tie izglītojamie, kuriem attiecīgajā kalendāra gadā aprit septiņi gadi. Sešus gadus veciem izglītojamiem, lai gan tiem saskaņā ar likumu arī ir tiesības sākt pamatizglītības ieguvu, šāda iespēja tiekot nodrošināta tikai tādā gadījumā, ja izglītības iestādē ir brīvas vietas.

Ņemot vērā pieteikumā sniegto argumentāciju un lietas materiālus, izskatāmajā lietā vērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta

pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam. Atbilstoši tam likumdevējs nav tiesīgs pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas bez saprātīga pamata pieļautu atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu*). Vērtējams arī tas, vai likumdevējs ir ņēmis vērā prasību, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un labākās intereses. Likumdevējam jānodrošina, ka tā pieņemtie normatīvie akti aizsargā bērna intereses iespējami labākajā veidā. Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama (*sal.: Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.1. punkts*).

11. Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst tiesiskās vienlīdzības principam, jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos vai atšķirīgos apstākļos.

11.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Vispārējās izglītības likuma 32. panta otrās un trešās daļas mērķis ir nodrošināt bērniem iespēju iegūt izglītību atbilstoši viņu spējām. Tādējādi bērni, kuri pamatizglītības ieguvu sāk tajā kalendāra gadā, kurā viņiem aprit septiņi gadi, esot salīdzināmi un atrodoties vienādos apstākļos ar sešus gadus veciem bērniem, kuru veselības stāvoklis un psiholoģiskā sagatavotība viņu vecāku ieskatā ļauj viņiem tajā pašā gadā sākt pamatizglītības ieguvu.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība norāda, ka septiņus gadus veciem bērniem ir pienākums sākt pamatizglītības ieguvu, savukārt sešus gadus veciem bērniem ir tiesības, taču nav pienākuma to darīt. Šo bērnu tiesību un pienākumu saturs arī esot atšķirīgs, un viņi neatrodoties salīdzināmos apstākļos. Šādu viedokli pauž arī pieaicinātās personas.

Lai noteiktu, vai un kuras personu grupas atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast galveno šo grupu vienojošo pazīmi. Salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairākas kopīgas pazīmes

ar pārbaudāmo situāciju. Kopīgajai pazīmei jāapvieno abas situācijas zem viena virsjēdziena. Turklāt jāvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas norāda, ka attiecīgās personu grupas neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sal.: Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 32. punkts*).

Kā izriet no šā sprieduma 8.1. punktā norādītā, Latvijas izglītības sistēmā izglītojamais vispārīgā gadījumā no piecu līdz septiņu gadu vecumam apgūst pirmsskolas izglītību un gatavojas pārejai uz pamatizglītības pakāpi. Likumdevējs izšķīries par to, ka septiņu gadu vecums ir tas bērna attīstības posms, kurā viņš ir gatavs pāriet no pirmsskolas izglītības pakāpes uz pamatizglītības pakāpi. Taču ir paredzēti izņēmumi no šīs vispārējās kārtības un izglītojamais pēc vecāku izvēles var sākt pamatizglītības ieguvu jau no sešu gadu vecuma. Tātad arī sešus gadus vecs izglītojamais fiziski un psiholoģiski var būt gatavs pāriet no pirmsskolas izglītības pakāpes uz nākamo pakāpi un saskaņā ar vecāku vēlmēm turpināt izglītību pamatizglītības pakāpē.

Līdz ar to abu šo vecuma grupu izglītojamie, būdami fiziski un psiholoģiski gatavi sākt mācības 1. klasē, var īstenot savas tiesības iegūt pamatizglītību. Tiesību uz pamatizglītību īstenošana ir šo abu salīdzināmo grupu vienojošais elements.

11.2. Rīgas valstspilsētas pašvaldība norāda, ka obligātais pamatizglītības uzsākšanas vecums, proti, septiņi gadi, ir izšķirošais kritērijs, kas liedz salīdzināt iepriekš minētās personu grupas.

Likumā paredzētais izņēmums no noteikuma, ka vispār pamatizglītības ieguve ir uzsākama no septiņu gadu vecuma, atbilst Bērnu tiesību konvencijas 29. panta pirmās daļas "a" apakšpunktā noteiktajam, proti, valsts atzīst, ka viens no bērnu izglītošanas mērķiem ir attīstīt bērna personību, pilnībā izkopt viņa talantus, kā arī garīgās un fiziskās spējas. Tāpat likumdevējs ir ievērojis arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta pirmajā daļā ietverto prasību nodrošināt visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām. Ar minēto izņēmumu likumdevējs paredzējis iespēju izvērtēt un ņemt vērā katru konkrēto situāciju, kas var prasīt fokusēties ne tikai uz bērna vecumu, bet arī uz viņa attīstības līmeni (*sal.: Vandenhole W., Türkelli G. E., Lembrechts S.*

Children's Rights. A Commentary on the Convention on the Rights of the Child and Its Protocols. Cheltenham: Elgar, 2019, p. 81) un tādējādi ļaut viņam sākt mācības 1. klasē gadu agrāk.

Iespēja diferencēt vecumu, kādā uzsākama pamatizglītības ieguve, atbilst arī bērna vislabāko interešu prioritātes principam, kas izriet no Bērnu tiesību konvencijas 3. panta un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta. Saskaņā ar šo principu ikvienam bērnam jābūt nodrošinātām tiesībām uz veselīgu attīstību un izglītības iegūšanu atbilstoši viņa fiziskās, mentālās, garīgās, morālās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līmenim (*sal.: Vandenhoe W., Türkelli G. E., Lembrechts S. Children's Rights. A Commentary on the Convention on the Rights of the Child and Its Protocols. Cheltenham: Elgar, 2019, pp. 94, 292*).

Tādējādi likumdevēja izvēle par atskaites punktu pamatizglītības uzsākšanai pieņemt septiņu gadu vecumu pati par sevi nav tik kategoriska, lai liegtu atzīt to, ka sešus un septiņus gadus veci izglītojamie atrodas salīdzināmos apstākļos. Noteicošā ir likumdevēja izšķiršanās atzīt, ka arī sešus gadus vecu bērnu attīstības līmenis var būt pietiekams, lai tiem piešķirtu tiesības iegūt izglītību atbilstoši viņu spējām, konkrēti, piešķirtu tiesības sākt pamatizglītības programmas apguvi. Līdz ar to Satversmes tiesas vērtējumā tas, ka septiņi gadi ir tas vecums, kurā obligāti uzsākama pamatizglītības ieguve, pats par sevi nenozīmē, ka šo vecumu sasnieguši izglītojamie neatrodas salīdzināmos apstākļos ar sešus gadus veciem izglītojamiem.

Tātad septiņus gadus veci izglītojamie un sešus gadus veci izglītojamie, kuriem ir tiesības sākt pamatizglītības ieguvi, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

12. Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personām, proti, septiņus gadus veciem izglītojamiem un sešus gadus veciem izglītojamiem, kuriem ir tiesības sākt pamatizglītības ieguvi.

Pieteikuma iesniedzēja ieskatā atšķirīgā attieksme izpaužas tādējādi, ka izglītojamie, kuriem attiecīgajā kalendāra gadā aprit septiņi gadi, tiek uzņemti

vecāku izraudzītās pašvaldības izglītības iestādes 1. klasē prioritārā kārtā salīdzinājumā ar izglītojamiem, kuri saskaņā ar vecāku vēlmēm pamatizglītības ieguvi uzsāk sešu gadu vecumā un izraudzītajā izglītības iestādē tiek uzņemti tikai tad, ja tajā palikušas brīvas vietas. Savukārt Rīgas valstspilsētas pašvaldība un pieaicinātās personas uzskata, ka izskatāmajā lietā nav konstatējama atšķirīga attieksme pret iepriekš norādītajām personu grupām.

Atbilstoši saistošo noteikumu Nr. 199 18. punktam un apstrīdētajai normai primāri tiek nodrošināta septiņus gadus vecu izglītojamo iekļaušana izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā un tikai tad, ja iestādē ir brīvas vietas, tiek lemts par sešus gadus vecu izglītojamo uzņemšanu. Proti, sešus gadus veci izglītojamie konkrētas izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā tiek ietverti kā pēdējie vai, ja konkrētajā izglītības iestādē nav brīvu vietu, vispār netiek ietverti. Tātad attieksme pret šo personu grupu ir atšķirīga.

Tādējādi apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personām, proti, septiņus gadus veciem izglītojamiem un sešus gadus veciem izglītojamiem, kuriem arī ir tiesības sākt pamatizglītības ieguvi.

13. Secinot, ka apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām, Satversmes tiesai jāvērtē, vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu un atbilstoši Satversmes 64. pantam.

Satversmes 64. pants nosaka: “Likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.”

Kā atzinusi Satversmes tiesa, lai nodrošinātu efektīvāku valsts varas īstenošanu, ir pieļaujama atkāpe no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir pašam. Šī efektivitāte tiek sasniegta, likumdevējam likumdošanas procesā izlemjot svarīgākos jautājumus, bet detalizētāku noteikumu un likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamo tehnisko normu izstrādāšanai pilnvarojot izpildvaru – Ministru kabinetu (*piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2021-03-03 21. punkts*). Pašvaldība ir noteiktā teritorijā

dzīvojošo pilsoņu izveidota vietējā vara, kas darbojas šajā teritorijā. Tā ir vietējās varas institūcija, kurai ir tiesības un reālas iespējas likuma robežās regulēt un vadīt būtisku daļu no publiskiem jautājumiem vietējo iedzīvotāju interesēs, atbildot par tiem (*sal.: Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01 14. punkts*). Tādējādi noteiktas izpildvaras darbības ir uzticētas arī pašvaldībām.

Saskaņā ar varas dalīšanas principu izpildvarai ir tiesības izdot vispārējo (ārēju) normatīvo aktu tikai likumā noteiktā gadījumā un tas nedrīkst būt pretrunā ar Satversmi un likumiem (*sal.: Satversmes tiesas 2021. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2021-03-03 21. punkts*). Tāpat tam jābūt publicētam normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un pietiekami skaidri formulētam, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus (*sal.: Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļa un 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 20. punkts*).

Saistošie noteikumi Nr. 199 ir izdoti, pamatojoties uz Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktu un 44. panta otro daļu. Tie 2023. gada 10. maijā publicēti oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 88 un stājušies spēkā 2023. gada 11. maijā. Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pilnvarojums noteikt kārtību bērnu uzņemšanai pašvaldības pamatizglītības iestādēs saskaņā ar Vispārējās izglītības likuma 4. panta 18. punktu ir Ministru kabinetam un pašvaldība, pieņemot apstrīdēto normu, ir pārkāpusi Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktā un Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā piešķirto pilnvarojumu. Rīgas valstspilsētas pašvaldība atbildes rakstā norāda, ka Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punkts un Izglītības likuma 17. pants kopsakarā ar Pašvaldību likuma 44. panta otro daļu pilnvaro pašvaldības domi saistošajos noteikumos noteikt principus izglītojamo uzņemšanai pašvaldības pamatizglītības iestādēs, tostarp noteikt prioritātes kritērijus, uz kuru pamata izglītības iestāde var atteikties uzņemt izglītojamo vispārējās izglītības programmā.

13.1. Likumdevējs to jautājumu izlemšanu, kurus efektīvi risināt ir iespējams, pārzinot attiecīgās administratīvās teritorijas apstākļus un iedzīvotāju vajadzības, var nodot pašvaldību kompetencē. Turklāt ne tikai īpaši pilnvarojot pašvaldību attiecīgā normatīvajā aktā, bet arī vispārīgi nosakot to par pašvaldības autonomo kompetenci. Pašvaldību autonomās funkcijas ir noteiktas Pašvaldību likuma 4. pantā. Par autonomo funkciju izpildi atbild pati pašvaldība. Lai nodrošinātu autonomo funkciju izpildi, Pašvaldību likuma 44. panta otrajā daļā ir noteiktas pašvaldības domes tiesības izdot vispārsaistošus (ārējus) normatīvos tiesību aktus – saistošos noteikumus. Atbilstoši šai tiesību normai saistošos noteikumus pašvaldības dome izdod, ievērojot likumos vai Ministru kabineta noteikumos paredzēto funkciju izpildes kārtību.

Apstrīdētā norma ir izdota, pamatojoties uz Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktu un 44. panta otro daļu. Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 4. punkts paredz, ka viena no pašvaldības autonomajām funkcijām ir gādāt par iedzīvotāju izglītību, tostarp nodrošināt iespēju iegūt obligāto izglītību. Savukārt šā likuma 44. panta otrā daļa, kā jau minēts iepriekš, nosaka domes tiesības izdot saistošos noteikumus. Tādējādi secināms, ka minētās Pašvaldību likuma normas gādāšanu par pašvaldības iedzīvotāju izglītību paredz kā attiecīgās pašvaldības autonomo funkciju un tās nodrošināšanai nosaka arī pašvaldības tiesības izdot saistošos noteikumus.

Līdz ar to jāvērtē, vai Rīgas valstspilsētas pašvaldība, izdodot apstrīdēto normu, ir ievērojusi likumos vai Ministru kabineta noteikumos paredzēto pašvaldības autonomās funkcijas izpildes kārtību.

13.2. Atbilstoši Vispārējās izglītības likuma 4. panta 18. punktam Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās un atskaitīti no tām, kā arī obligātās prasības šajās programmās izglītojamo pārceļšanai uz nākamo klasi. Ministru kabinets saskaņā ar šo pilnvarojumu ir izdevis Noteikumus Nr. 11. Šie noteikumi regulē vispārējo kārtību izglītojamo uzņemšanai vispārējās izglītības programmās, proti, to, kāds dokuments var būt par pamatu izglītojamā uzņemšanai izglītības programmā, šā dokumenta saturu, vecāku tiesības iepazīties ar izglītības iestādes sagatavotajiem

un tās darbību regulējošajiem dokumentiem, izglītības iestādes vadītāja rīcību pēc iesnieguma saņemšanas un pieņemamā lēmuma veidu, bāreņa un bez vecāku gādības palikušu izglītojamo uzņemšanas kārtību, kā arī kārtību pamatizglītības programmu apguvei ģimenē.

Noteikumi Nr.11 neregulē kārtību, kādā izskatāmi iesniegumi par izglītojamo uzņemšanu 1.klasē, un izglītojamo sadalījumu pa pašvaldības izglītības iestādēm. To apstiprina arī pieaicinātā persona – Ministru kabinets. Likumdevējs tam Ministru kabinetu arī nav pilnvarojis.

13.3. Tieši pašvaldības ir tās, kuras var efektīvi un proaktīvi reaģēt uz to iedzīvotāju skaita un sastāva izmaiņām. Tādēļ arī tādus ar izglītības sistēmu saistītus jautājumus, kuru risināšanai nepieciešama vietējai varai raksturīgā iespēja reaģēt savlaicīgi un efektīvi, likumdevējs ir nodevis pašvaldību ziņā.

Pašvaldības kompetence plānot tās izglītības iestāžu institucionālo tīklu ietver arī lemšanu par izglītojamo skaitu klasēs un kārtību, kādā aizpildīt brīvās vietas. Rīgas valstspilsētas pašvaldībai ir pienākums noteikt secību, kādā izglītojamie tiek uzņemti 1. klasē tās izglītības iestādēs. Apstrīdētā norma ir daļa no regulējuma, ar kuru noteikts, kā reģistrējami un kādā secībā izskatāmi iesniegumi par izglītojamā uzņemšanu izglītības iestādes 1. klasē. Tādā veidā noregulēts arī jautājums par to, kā aizpildāmas brīvās vietas pašvaldības izglītības iestāžu 1. klasēs. Regulējums, ar kuru noteikts izglītojamo sadalījums pa Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādēm, ir daļa no to pasākumu kopuma, kas nepieciešami, lai nodrošinātu izglītojamiem iespēju sākt pamatizglītības ieguvu. Tādējādi apstrīdētā norma ir izdota, Rīgas valstspilsētas pašvaldībai pildot tai piešķirto autonomo funkciju.

Īstenojot autonomo funkciju gādāt par iedzīvotāju izglītību, pašvaldībai jāņem vērā gan Vispārējās izglītības likuma 32. panta otrajā un trešajā daļā noteiktais par vecumu, kādā uzsākama pamatizglītības ieguve, gan Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā noteiktais pienākums pēc iespējas nodrošināt izglītojamiem iespēju iegūt pamatizglītību viņu dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē. Turklāt pašvaldībai jāņem vērā arī tās teritorijā esošo izglītības iestāžu skaits, tajās pieejamo telpu ietilpība, pedagogu skaits, kā arī jāsamēro visu

izglītojamo tiesības uz pamatizglītību. Pašvaldībai jākoordinē izglītojamo sadalījums pa tās izglītības iestādēm.

Tādējādi Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir ievērojusi tai piešķirto pilnvarojumu.

Līdz ar to atšķirīgā attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu un atbilst Satversmes 64. pantam.

14. Atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, ja tai ir leģitīms mērķis un ir ievērots samērīguma princips. Turpmāk vērtējams, vai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības ieskatā atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir citu cilvēku tiesību aizsardzība, jo tā noteikta, lai nodrošinātu septiņus gadus vecu izglītojamo tiesības iegūt pamatizglītību. Savukārt Pieteikuma iesniedzējs šā paša apsvēruma dēļ uzskata, ka atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība norāda, ka objektīvu apstākļu dēļ var veidoties situācijas, kad visus pieteiktos bērnus nav iespējams uzņemt konkrētas izglītības iestādes 1. klasē. Vairākām izglītības iestādēm piesaistītajās teritoriālajās vienībās esot tik daudz deklarēto bērnu, ka tos visus attiecīgā izglītības iestāde nespēj uzņemt, jo pretendentu skaits pārsniedz tajā pieejamo vietu skaitu.

Izglītības iestāžu telpu pieejamība, mācībspēku skaits, noslodze un spēja katram bērnam pievērst pienācīgu uzmanību nav neizsmeļama. Pašvaldībai savi un mācībspēku resursi jāplāno un jāorganizē tā, lai izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos tiktu nodrošināti izglītojamā dzīvībai, veselībai un mantai droši apstākļi (*sk. Izglītības likuma 55. panta 7. un 8. punktu*), kā arī lai ievērotu higiēnas prasības (*sk. Ministru kabineta 2002. gada 27. decembra noteikums Nr. 610 "Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas"*).

Tādējādi izglītības iestāžu skaits dažās Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritoriālajās vienībās vai atsevišķās to daļās var būt nepietiekams, lai 1. klases

pretendentu sarakstā iekļautu pilnīgi visus, kas pauduši vēlmi tikt uzņemti. Šādos apstākļos pamatoti sagaidāms, ka pašvaldība pamatizglītības ieguvī organizēs atbilstoši tai pieejamiem resursiem. Tas var ietvert arī pašvaldības izšķiršanos dot priekšroku obligātās pamatizglītības vecumu sasniegušiem izglītojamiem.

Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka atšķirīgā attieksme noteikta, lai nodrošinātu, ka izglītības iestādes 1.klasē primāri tiek uzņemti obligātās pamatizglītības vecuma – septiņus gadus veci – izglītojamie. Tas atbilst leģitīmajam mērķim – citu cilvēku tiesību aizsardzība.

Tādējādi ar apstrīdēto normu radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir citu cilvēku tiesību aizsardzība.

15. Vērtējot, vai atšķirīgā attieksme atbilst samērīguma principam, vērā ņemama likumdevēja, tostarp pašvaldību, rīcības brīvība izglītības sistēmas izveidē un tiesību uz izglītību nodrošināšanā.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka atšķirīgā attieksme nav piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo pašvaldībai jebkurā gadījumā jānodrošina visu izglītojamo uzņemšana tās izglītības iestādēs. Šāda attieksme neesot nepieciešama, jo sešus gadus veci izglītojamie neradot konkurenci septiņus gadus veciem izglītojamiem tā iemesla dēļ, ka viņu dzimšanas dati un līdz ar to arī reģistrācijas secība esot atšķirīga. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka no atšķirīgās attieksmes sabiedrībai nav nekāda ieguvuma.

Savukārt Rīgas valstspilsētas pašvaldība norāda, ka ierobežojums ir samērīgs, jo sešus gadus veciem izglītojamiem nav liegtas tiesības uz pamatizglītību. Pašvaldība šīs tiesības nodrošinot saprātīgu iespēju robežās. Tāpat pašvaldība norāda: Pieteikuma iesniedzēja apsvērumi par to, ka sešus gadus veci izglītojamie nekonkurē ar septiņus gadus veciem izglītojamiem, nav pamatoti.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka tiesības uz izglītību prasa tādu noregulējumu, kas liek valstij izdarīt nepieciešamās izvēles. Šo izvēļu izdarīšanā valstij ir rīcības brīvība (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1968. gada 23. jūlija sprieduma lietā "Attiecībā uz Beļģijas likumiem par valodu lietošanu izglītībā"* 5. punktu un Lielās palātas 2005. gada 10. novembra sprieduma lietā

“*Leyla Şahin v. Turkey*”154. punktu). Valstij izmantojot savu rīcības brīvību, var tikt ietekmētas vecāku tiesības lemt par bērna izglītošanu un šo tiesību īstenošanas apjoms var būt atšķirīgs atkarībā no sabiedrības interesēm, kuras nodrošināmas konkrētajā gadījumā.

15.1. Nosakot vecumu (septiņi gadi), no kura izglītojamam pamatizglītības ieguve kļūst obligāta, likumdevējs ir balstījies uz ārstu, bērnu vecāku, nozares speciālistu un institūciju atzinumiem (*sal.: Likumprojekta Nr. 1205/Lp12 “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” izstrādes dokumenti. Pieejams: saeima.lv*). Tādējādi likumdevējs ir ņēmis vērā sabiedrības interesi primāri nodrošināt iespēju sākt pamatizglītības ieguvi septiņus gadus veciem izglītojamiem. Tā kā brīvo vietu skaits Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestāžu 1. klasēs ir ierobežots, nosacījums, ka 1. klases pretendentu sarakstā prioritārā kārtā iekļaujami tie izglītojamie, kuriem attiecīgajā kalendāra gadā pamatizglītības ieguve jāsāk obligāti, atbilst sabiedrības interesēm.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata: tā kā sešus gadus veci izglītojamie nerada konkurenci septiņus gadus veciem izglītojamiem, būtu iespējams noteikt tādu kārtību, ka pretendentu sarakstā izglītojamie tiek iekļauti vecāku iesniegumu iesniegšanas secībā neatkarīgi no izglītojamo vecuma. Satversmes tiesa norāda, ka ar šādas kārtības noteikšanu iepriekš minēto sabiedrības interesi nebūtu iespējams nodrošināt. Tas, ka saistošo noteikumu Nr. 199 7. punktā paredzēta iespēja bērnu pieteikt uzņemšanai izglītības iestādē tad, kad viņš sasniedzis piecu gadu vecumu, nenozīmē, ka visi vecāki šo iespēju attiecīgajā gadā izmantos. Turklāt šī norma neprasa, lai ikviens vecāks izmantotu iespēju pieteikt bērnu uzņemšanai izglītības iestādē, sākot ar dienu, kad bērnam apritējuši pieci gadi. Katras ģimenes apstākļi ir atšķirīgi, iesnieguma iesniegšanu var aizkavēt, piemēram, dzīvesvietas maiņa.

15.2. Pašvaldībai pamatizglītības programmu īstenojošo izglītības iestāžu tīkls jāplāno tā, lai sešus gadus vecu izglītojamo un viņu vecāku tiesības uz pieejamu izglītību tiktu nodrošinātas efektīvi, proti, lai sešus gadus vecu izglītojamo vecāki varētu izvēlēties izglītības iestādi, kas pēc iespējas atbilst viņu un bērnu vēlmēm, piemēram, dzīvesvietai tuvāko izglītības iestādi. Izvēle var būt

atkarīga arī no konkrētā izglītības iestādē īstenotās pedagoģiskās pieejas, mācību programmām, pedagogu kompetences, mācību vides.

Šā sprieduma 9.1. punktā jau tika norādīts, ka lielākajā daļā Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestāžu paliek brīvas vietas pat pēc tam, kad 1. klases pretendentu sarakstā ir iekļauti sešus gadus veci izglītojamie. Tātad sešus gadus veci izglītojamie vairumā gadījumu tiek uzņemti izglītības iestādes 1. klasē un var sākt īstenot savas tiesības uz pamatizglītību.

Ja izglītojamais netiek iekļauts izglītības iestādes 1. klases pretendentu sarakstā, tad atbilstoši saistošo noteikumu Nr. 199 20. punktam viņa vecāki var saņemt informāciju par brīvajām vietām 1. klasē pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajās citās izglītības iestādēs. Prasība sniegt vecākiem šādu informāciju ir ietverta arī Noteikumu Nr. 11 11. punkta otrajā teikumā.

Šā sprieduma 9.2. punktā jau konstatēts, ka izglītojamam, kura uzņemšana konkrētas izglītības iestādes 1. klasē nav iespējama, tiek piedāvāta iespēja sākt pamatizglītības ieguvu citā saprātīgi tuvā izglītības iestādē, kas pēc iespējas atbilst Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā noteiktajām prasībām par izglītības iestādes atrašanās vietas tuvumu izglītojamā dzīvesvietai. Rīgas valstspilsētas pašvaldība norāda, ka tiek respektētas arī izglītojamā un viņa vecāku vēlmes attiecībā uz izglītības programmas ievirzi.

Turklāt seši gadi nav tas vecums, kad bērnam obligāti jāsāk pamatizglītības ieguve. Vecāki, kuri vēlas, lai viņu bērns apmeklē konkrētu izglītības iestādi, kurā starp 1. klases pretendentiem ir liela konkurence, var nolemt, ka bērns turpinās pirmsskolas izglītības programmas apguvi līdz septiņu gadu vecumam. Attiecīgi bērns varēs pretendēt uz brīvu vietu vecāku izraudzītās izglītības iestādes 1. klasē tad, kad būs sasniedzis obligātās pamatizglītības vecumu, proti, tajā mācību gadā, kad izglītības iestāde prioritārā kārtā 1. klases pretendentu sarakstā iekļaus septiņus gadus vecus bērnus.

Tātad, nosakot atšķirīgu attieksmi pret sešus un septiņus gadus veciem izglītojamiem, ir ievērots samērīguma princips.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Ņemot vērā visu minēto, atzīstams, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 64. pantam, 91. panta pirmajam teikumam, 110. un 112. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Rīgas domes 2023. gada 26. aprīļa saistošo noteikumu Nr. RD-23-199-sn “Kārtība, kādā reģistrējami un izskatāmi iesniegumi par bērnu uzņemšanu 1. klasē Rīgas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādēs” 19. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. panta pirmajam teikumam, 110. un 112. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina